

Els luxes de la paraula

JORDI GRÀCIA

Joan Margarit

J.M. Garcia Ferrer i Martí Rom

Associació d'Enginyers

Industrials de Catalunya, 2008

227 pàgines. 10 euros

S'e'm fa difícil de creure que un bon nombre dels lectors de Joan Margarit no hagin de disfrutar com animals amb aquest llibret ple de regals. Per començar pel final, el llibre inclou la llista d'autors que han rebut l'homenatge d'un volum com aquest a la mateixa col·lecció (i és irresistible: Català-Roca, Palau i Fabre, Joan de Sagarra, Francesc Vicens o Joaquín Jordá). I com va fer el 2007 la revista electrònica *El coloquio de los perros.com*, reproduceix després una rica i diversa selecció de fotografies de l'autor i la seva fauna i, encara, el lector trobarà escanejant un feix de cartes que han d'encantar algú més que a mi: una senyorial i educadíssima de Salvador Espriu a J.M. Subirachs parlant de la poesia d'en Margarit i un altre munt d'en Martí i Pol. És el poeta crucial per assumir plenament l'any 1980 que Margarit ha de canviar de llengua —precisament mentre tradueix al castellà *Estimada*

Marta— per ser el poeta de les anatomies sentimentals i la cirurgia ètica.

I per fi el gruix del llibre: una entrevista de cent planes que recorre amb la veu del poeta i la intervenció informativa i pertinent dels autors, la seva biografia sense les eines ni de la ficció ni de la lírica. I el veiem exercint d'opositor a càtedres, i fent de professor de l'Escola d'Arquitectura, però també nen desdibuixat a la pedra opressiva de la Girona dels anys quaranta, fascinat per una navalla que els lectors recordaran, i el veurem amunt i avall amb la Mariona Ribalta i amb els fills, i la pèrdua dels fills, i el guany de nous fills. I també veurem la maduració lúcida, com sempre en el seu cas, de la vocació de poeta, que no neix de la immersió al català. El català és l'eina necessària, el requisit i la condició perquè comenci l'exploració de valentia i veracitat que farà de Margarit un dels poetes clàssics en català (i en vida!): clàssic perquè és valor literari perdurable i rellegible, i clàssic perquè ha escollit sense embuts la tradició de la plenitud racional, la presició lírica i la nuesa d'artificis lluenters però emborronadors. La mena de racionalisme líric i realista que practica en Margarit sovint té

mala premsa en els poetes per moltes raons, però una que se sol callar és crucial: aquesta mena de poesia exigeix la valentia de l'autoanàlisi cru, però demana també la valentia i la fredor perquè l'anàlisi cristal·litzi en poemes que despullen i delaten, ens enuncien i ens descriuen, malgrat que no siguem arquitectes, ni nens de postguerra, ni la infantesa i la joventut hagin passat a cops d'itinerància.

L'addició a un poeta té riscos: llegim el que sabem i podem llegir, i sovint entenem el que ens convé entendre. No és necessàriament dolent, aquest procediment, però no és el millor. De la mateixa manera que Joan Margarit ha sintetitzat en 50 planes la biografia de l'extraordinària poeta nord-americana Elisabeth Bishop perquè la llegim millor (a l'*Obra poètica* traduïda amb Sam Abrams i publicada a Ígiter l'any passat), aquest llibret regala el mateix per endevinar alguns dels resorts invisibles i les eines de càlcul que fan del poema un joc tancat i concís, exacte i savi. L'entrevista gravada en un DVD que ve amb el llibre obliga definitivament a reverenciar la col·lecció i pregar per a una distribució comercial més universal.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Salinger plagiat?

JORDI LLOVET

Un article editorial publicat en aquest mateix diari dilluns passat donava per acabada la polèmica al voltant d'una suposada imitació, plagi o paròdia —aneu a saber de què es tracta, si encara no hem llegit el llibre en qüestió— de la gran novel·la de J.D. Salinger, *El guarda al camp de sègol*, un dels llibres més importants de la novel·lística nord-americana del segle XX, encara lectura obligada a molts instituts d'ensenyança mitja als Estats Units, i llibre que, posem per cas, entretindria molt més els nostres adolescents escolaritzats que les novel·les i els llibres que els fan llegir, gairebé tots incomprendibles o avorrits. Hom continua preguntant-se qui elabora aquestes llistes de lectures obligatòries o aconsellables per als nostres joves, després que, pel que sembla, deixés de fer-ho Joaquim Molas i els seus acòlits. Però això seria, o serà, motiu d'un altre article, potser per a la tardor.

El cas és que un tal Fredrik Colting, editor del segell Nicotext, amb seu a Suècia, va publicar no fa gaire un llibre que narra les aventures de Holden Cauldfield, el protagonista del llibre de Salinger, tal com se les pot imaginar en un home amb l'edat que Cauldfield tindria en aquests moments: cap a 76 anys, que no és precisament edat de glorioses aventures. Al damunt, el suposat plagiari ha firmat el llibre amb un pseudònim, ha fet publicar a la solapa la fotografia d'un amic seu, actor, i ha publicat, com a editor, un munt d'entrevistes que s'ha fet a si mateix, en qualitat d'autor del llibre. Tot plegat té l'aire d'una enginyosa barreja de frau, matràfol, farsa, innocentada i falsificació. Salinger, que no ha publicat res des de l'any 1965 —això és sensatesa, això és un escriptor com cal, que es passa més de cinquanta anys pensant en el pròxim llibre que farà, si és que l'arriba a fer— s'ha molestat, ha dut el falsari als tribunals, i els jutges dels Estats Units —país en què les lleis s'apliquen sense remissió— li han donat tota la raó: el llibre de Fredrik Colting no podrà distribuir-se.

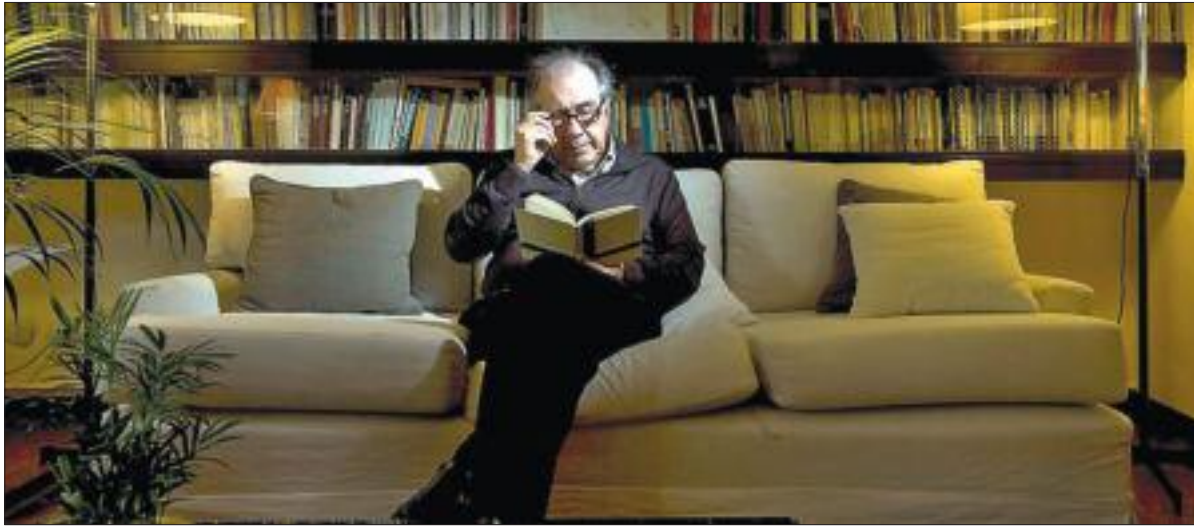
Tanmateix, aquest afer —que, poc o molt, s'assembla al cas Camilo José Cela-Carmen Formoso, encara envitricolat malgrat les lúcides disquisicions del professor Lluís Izquierdo— fa pensar en una qüestió de fons que als advocats i als jutges dels nostres dies, no tan llegits com els de fa cent o dos-cents anys, sembla que

*“Totes les novel·les
en recreen d'altres,
i tot és plagi”*

els ha passat per alt. No es tracta de pensar, com deia Eugeni d'Ors, que, en el món de la literatura, tot el que no és tradició és plagi. Es tracta d'analitzar una mica a fons la història de la novel·la i adonar-se que, comptat i debatut, els arguments que ha esgrimit aquest gènere modern són, al capdavall, escassos i iteratius. El tema del “bon salvatge”, per posar un exemple, es troba a Bartolomé de las Casas, a Montaigne (*Assaigs*, I, 31), a Addison (*Spectator*), als *Viatges de Gulliver*, de Swift, a les *Lletres perses* de Montesquieu, a *L'ingenu*, de Voltaire, al *Malthus* de Maturin, a Longfellow, a Fenimore Cooper o a Karl May, i em quedo curt. En realitat, la història de la novel·la moderna només presenta una dotzena de motius, a tot estirar (amor, pàtria, guerra, fe, amistat, retorn, mort, infidelitat, telemaquia, etcètera), i el que han fet els novel·listes és variar lleugerament, en cada cas, l'enfilall de les seqüències argumentals o el nom dels personatges. Però gairebé tot va a parar, com s'ha dit, a una dotzena escassa de motius fonamentals.

Encara hi ha una altra cosa: tota la història de la novel·la es troba igualment plena de recurrències a la història de la narració, ella mateixa, d'una manera més que ostensible. Francesca da Rimini llegeix, entre petons furtius i d'adulteri a Paolo, la història de Lancelot i la reina Ginebra segons Chrétien de Troyes; *Don Quijote* no fa res més que ordinar variacions de les aventures llegides per Cervantes a tota la tradició novel·lística que va del segle XII al XVI; Madame Bovary llegeix novel·les romàntiques i el seu caràcter es fa i es desfà al ritme d'històries que van ser narrades per escriptors de la tradició; en una obra de Thomas Mann Carlota, l'heroïna de *Werther*, visita Goethe, ja gran, per festivar el mestre que va donar-li vida en un llibre que narrava les seves peripècies amoroses amb un noi eixelebrat quan eren joves... i així fins als nostres dies. Ja fa molts segles que no hi ha llibre que no n'evocui un altre, i si s'hagués hagut de portar als tribunals tots els autors que n'han citat, parodiat o recreat un d'anterior, no hi hauria prou jutges al món per dictar sentències.

Vet aquí un destí inevitable per a la novel·la moderna i contemporània que Salinger hauria hagut de tenir al cap abans de reclamar justícia; perquè la gran justícia que el món de la novel·la ha instal·lat en les terres de Ponent ha consistit a posar sempre peu fiter en aquesta cosa tan senzilla: si tot al món es repeteix, i si tot torna eternament (Nietzsche), llavors un novel·lista ha d'assumir que un plagi de la seva obra no fa sinó sobreposar-se al plagi que ja era, d'una manera o altra, el seu suposat llibre original. Amb altres paraules: tot és tradició i alhora plagi.

Joan Margarit a la seva casa de Sant Just Desvern. / CARLES RIBAS

Matins que no arriben

XAVIER DILLA

Ahir no et vaig veure a Babilònia

António Lobo Antunes

Traducció de Joan Casas

El Gall editor. 520 pàgines. 32 euros

La lectura de les últimes novel·les d'António Lobo Antunes (Lisboa, 1942), entre les quals es compta *Ahir no et vaig veure a Babilònia* (2006), comporta una exigència singular. No és fàcil digerir una narració basada en la successió de monòlegs interiors que reflecteixen la batzegada consciència dels protagonistes, mitja dotzena d'homes i dones ja madurs les vides dels quals s'entrecruen en la realitat i, sobretot, en la implacable vigília de l'insomni que els manté desperts, barrinant sense parar, entre la mitjanit i les cinc de la matinada d'un dia que no arriba. Metàfora de les ombres del Portugal del segle XX, marcat per la dictadura salazarista? Sí, però no solament això. Sens dubte, la tortura i la persecució política hi són presents, així com el contrast entre la difícil convivència urbana i la duresa del món rural. Però si Lobo Antunes aconsegueix capturar el lector tot i la desesperança i fins el tremendisme de les vides que descriu, que poden resultar asfixiants, es deu a la capacitat

per furgar en la memòria de les seves criatures a través del ritme d'una prosa plena de recurrències, de motius que es van refent i repetint fins a dibuixar, al capdavall, un retrat precís i alhora incert d'aquestes vides: quins d'aquests records i imaginacions són veritat i quins inventats? On és la ratlla que separa els vius dels morts?

Som davant d'un exercici meditat de destrucció de la novel·la tradicional, incloses interpel·lacions dels personatges al lector i a l'autor, i alguna irrupció del segon. El text és una successió de paràgrafs sense punts i sense majúscules inicials, on les frases s'interrompen i s'encavalquen, amb paraules que es descomponen i les lletres n'apareixen separades, reflectint el desgavell i el patiment d'aquestes veus que lluiten contra l'insomni. Aquest peculiar registre l'escriptor l'ha anat desenvolupant des de fa més d'una dècada, en un procés de depuració estilística coherent amb la seva poètica: “i per què una novel·la, què té a veure amb la vida quan precisament la vida té indicacions contradictòries i camins errats?”, llegim en aquesta fluència abrupta i entretallada que, segons com, acaba provocant una certa sensació de manierisme, en la mesura que esdevé previsible.

Però no ens enganyem, fins i tot les antinovel·les —si és que aquesta n'és una— tenen a veure, i molt, amb la vida, perquè burxen en allò que ens resulta difícil de comprendre-hi i miren de trobar-ne el sentit. I, com els millors clàssics d'un gènere sempre flexible, Lobo Antunes posseeix una extraordinària capacitat per retratar els petits detalls que, tot d'una, transmeten l'entera força d'una existència: la “fúria de dents” amb què algú talla el fil sobrer després de cosir un botó; la dona que s'entén amb la criatura que porta al ventre “com els arbres s'entenen amb la terra en un idioma que se'n escapa sense relació amb nosaltres”; el “vell que s'aixeca d'un banc enfilant-se a pols pel seu bastó”; o l'home que, abans d'emigrar a Luxemburg, s'acomia de la bicicleta però no de la família (“ni una paraula a nosaltres i explicacions a la bicicleta”). El desplegament verbal d'aquesta novel·la, complex sintàcticament i ric en termes de lèxic, ha estat transmès esplèndidament per Joan Casas, premiat ja per una altra versió de Lobo Antunes amb el prestigiós premi Giovanni Pontiero, i ens arriba en un volum acuradament editat, amb paper de qualitat i una tipografia elegant i lleigadora.